

Warszawa, 25 lipca 2016 r.

Minimum socjalne w układzie przestrzennym.

Komentarz do danych za 2015 r.

Wprowadzenie

Do oszacowania minimum socjalnego w układzie przestrzennym w 2015 r. sięgnięto po średnioroczne ceny dóbr i usług udostępnione przez GUS.¹ W prezentowanych wynikach nie uwzględniamy specyfiki regionów czy miast – w strukturze spożycia nie wzięto pod uwagę różnic wynikających z ich specyfiki. Wyniki obrazują cenową dostępność dóbr i usług w standardzie MS. Dlatego wyniki te winny być interpretowane z dużą ostrożnością.

Podobnie jak w poprzednich badaniach, zróżnicowanie wartości koszyków przedstawiamy na przykładzie 4-osobowego gospodarstwa domowego (z dwójką dzieci).

Zróżnicowanie terytorialne minimum socjalnego

W 2015 r. najwyższe wartości minimum socjalnego odnotowano dla województw: zachodnio-pomorskiego (+6,2% ponad średnią w kraju), lubuskiego (+2,9%) i śląskiego (+2,5%). Najniższe wartości koszyka dotyczyły województw: kujawsko-pomorskiego (-5,7%), podkarpackiego (-3,1%) oraz lubelskiego (-2,9%). Rozpiętość między województwami „skrajnymi” wyniosła 11,9 punktów proc.

Zróżnicowania koszyków minimum nie są duże, gdy porównamy je z rozpiętościami rzeczywistych wydatków i dochodów gospodarstw. Zróżnicowanie średniego dochodu rozporządzalnego było ponad 4-krotnie większe, a skala rozpiętości przeciętnych wydatków była 3,5-krotnie wyższa od tej dla minimum socjalnego (por. Tabela 1).

¹ Gdy brakowało danych na poziomie województwa, przyjmowano wartość ogólnopolską skorygowaną o wskaźnik cen według województw (por. GUS 2016 a). W sytuacji gdy brakowało danych z notowań GUS, wartość określano na podstawie rozpoznania rynku. Dla niektórych dóbr cena jest jednolita w kraju: dotyczy to np. przejazdów kolejowych, połączeń telefonicznych, gazet o zasięgu ogólnokrajowym, abonamentu itp.

Tabela 1. Zróżnicowanie minimum socjalnego na tle średnich dochodów i wydatków w 2015 r.

Województwo	Minimum socjalne (gospodarstwo 4-osobowe)		Wartości przeciętne per capita w gospodarstwach ogółem	
			Dochód rozporządzalny	Wydatki gospodarstw
	Na osobę w zł	Odchylenie od średniej w kraju		
Dolnośląskie	874,14	2,2	6,2	8,0
Kujawsko-pomorskie	806,80	-5,7	-10,1	-6,3
Lubelskie	830,92	-2,9	-11,5	-11,0
Lubuskie	879,89	2,9	2,4	2,5
Łódzkie	848,26	-0,8	-1,7	5,0
Małopolskie	863,24	0,9	-5,8	-9,7
Mazowieckie	874,36	2,2	26,7	25,5
Opolskie	850,78	-0,5	-7,0	1,1
Podkarpackie	828,48	-3,1	-22,0	-15,5
Podlaskie	832,44	-2,7	-9,3	-8,0
Pomorskie	861,53	0,7	-0,4	-3,0
Śląskie	876,57	2,5	2,5	4,1
Świętokrzyskie	843,93	-1,3	-13,2	-17,2
Warmińsko-mazurskie	839,54	-1,9	-7,6	-17,1
Wielkopolskie	837,37	-2,1	-7,1	-12,1
Zachodnio-pomorskie	908,70	6,2	2,9	1,4
Polska	855,39	0,0	0,0	0,0

Źródło: Opracowanie własne oraz GUS 2016 c. Uwaga: Dane MS dotyczą niezmiennego ilościowo koszyka minimum socjalnego, a zmian jego wartości wynikają z różnej dynamiki poziomu cen.

Rzeczywiste przeciętne wydatki uwzględniają wszystkie czynniki, jakie dotyczą gospodarstw domowych. Jest tu uwzględniona zróżnicowana ilościowo i jakościowo konsumpcja (czego brak w analizowanych koszykach). Wydatki przeciętne dotyczą ponadto ogółu gospodarstw, a nie tylko tych, które są zagrożone niedostatkiem.

Głównymi pozycjami w minimum socjalnym dla gospodarstwa 4-osobowego są żywność i opłaty mieszkaniowe. Wycena grup wydatkowych w sposób kluczowy wpływa, zależnie od ich udziału w koszyku, na łączną jego wartość. Tabela 2 przedstawia zróżnicowanie każdej z grup wydatkowych.

Choć żywność to największa pozycja w koszyku, jest ona stosunkowo mało zróżnicowana w województwach. W 2015 r. najtaniej żywność dla minimum socjalnego wyceniono w województwach wschodniej Polski: podlaskim (-4%) i podkarpackim (-3,6%). Ten sam koszyk żywnościowy wyceniono najdrożej w woj. dolnośląskim (+4,6%) i zachodnio-pomorskim (+3,6%).

Najbardziej zróżnicowane w przekroju województw były wydatki na opłaty mieszkaniowe edukację oraz na kulturę i rekreację. Opłaty za mieszkanie (w standardzie minimum socjalnego przyjmuje się zasób spółdzielczy) stały się z racji swego udziału i dużego zróżnicowania, kluczowe dla łącznej wartości koszyków. Były one najwyższe w woj. zachodnio-pomorskim oraz śląskim, a najniższe w woj. kujawsko-pomorskim i warmińsko-mazurskim. Różnice te są pochodną jakości zasobów spółdzielczych, gospodarności ich zarządców, a także polityki gmin w zakresie opłat za usługi komunalne.

Tabela 2. Odchylenia minimum socjalnego od wartości przeciętnej dla kraju według głównych grup wydatków w 2015 r. (gospodarstwo domowe 4-osobowe, Polska = 0).

Wyszczególnienie	MS ogółem	Żywność	Oplaty za mieszkanie	Transport i łączność	Edukacja	Ochrona zdrowia	Odzież i obuwie	Kultura i rekreacja
Dolnośląskie	2,2	4,6	2,6	0,8	-3,3	4,4	5,3	-5,8
Kuj-pomorskie	-5,7	-0,6	-10,8	-2,1	-12,0	-0,5	-4,0	-14,0
Lubelskie	-2,9	-2,5	-4,3	-2,0	-2,9	-5,9	3,1	-8,0
Lubuskie	2,9	1,9	5,1	1,1	1,9	4,3	3,8	3,2
Łódzkie	-0,8	-0,9	-2,4	0,8	1,4	-3,4	-1,6	1,7
Małopolskie	0,9	0,5	0,9	0,6	-0,2	-2,1	0,5	6,5
Mazowieckie	2,2	0,7	-0,2	2,9	10,7	2,0	4,5	6,4
Opolskie	-0,5	0,2	0,7	-0,4	2,0	-3,0	-1,8	-8,2
Podkarpackie	-3,1	-3,6	-4,5	-5,1	-6,3	-2,3	-1,1	8,0
Podlaskie	-2,7	-4,0	2,1	-1,8	-12,8	-7,0	-6,6	-1,7
Pomorskie	0,7	1,7	0,1	1,3	-7,6	2,0	1,7	3,2
Śląskie	2,5	-0,9	7,8	0,7	8,5	-0,3	-2,2	3,9
Świętokrzyskie	-1,3	-2,7	-3,5	-3,5	-3,9	-1,0	6,1	13,1
Warm-mazurskie	-1,9	1,0	-10,0	-0,7	3,8	0,7	0,2	1,5
Wielkopolskie	-2,1	-1,9	-2,1	-1,2	3,0	3,4	-6,8	-6,9
Zach-pomorskie	6,2	3,6	14,3	3,3	2,0	1,6	-0,2	5,6

Źródło: Opracowanie własne.

W opłatach mieszkaniowych największą zmiennością cechowały się stawki za czynsz spółdzielczy: były one o ponad 20% wyższe w województwach śląskim i opolskim, najniższe zaś w kujawsko-pomorskim i wielkopolskim. Duże różnice występowały także w opłatach za centralne ogrzewanie (najwyższe w woj. podlaskim i zachodnio-pomorskim, najniższe w woj. warmińsko-mazurskim i mazowieckim) oraz za pobranie wody i inne usługi komunalne. Szczegółowy rozkład tych kosztów przedstawia Tabela 3.

Tabela 3. Zróżnicowanie opłat mieszkaniowych w standardzie minimum socjalnego w 2015 r. (gospodarstwo domowe 4-osobowe, Polska = 0).

Wyszczególnienie	1. Czysz	2. Woda i usl. mieszkaniowe	3. Energia elektryczna	4. Gaz z sieci	5. Centr. ogrzewanie	6. Ciepła woda	7. Naprawy	Razem opłaty
Dolnośląskie	11,0	14,0	-1,4	1,9	7,3	-15,2	19,8	2,6
Kuj-pomorskie	-36,1	-8,4	-1,2	24,9	-12,1	-2,3	4,0	-10,8
Lubelskie	-15,0	-14,2	-0,2	-4,7	-10,3	14,2	-15,6	-4,3
Lubuskie	-2,5	12,9	-2,7	12,8	17,1	-0,9	-8,6	5,1
Łódzkie	-6,9	-10,9	2,6	-2,4	12,1	-2,6	-4,3	-2,4
Małopolskie	3,1	-0,3	-4,9	-3,9	-8,5	7,5	2,7	0,9
Mazowieckie	2,5	0,8	0,4	-4,6	-16,6	6,4	7,9	-0,2
Opolskie	22,9	-1,2	-1,4	0,9	-13,3	-0,5	-19,0	0,7
Podkarpackie	-5,6	-5,1	-0,7	-4,7	-12,6	1,9	-16,8	-4,5
Podlaskie	12,9	-16,3	3,7	-4,6	28,9	-7,9	23,2	2,1
Pomorskie	2,8	-5,3	6,1	-2,3	-1,0	1,9	2,0	0,1
Śląskie	27,0	22,1	-2,1	0,9	-1,3	-6,5	-0,6	7,8
Świętokrzyskie	-11,6	-2,7	-0,9	-4,7	-6,3	3,4	-17,3	-3,5
Warm-mazurskie	-2,5	-13,4	5,6	-2,9	-18,1	-11,6	-5,7	-10,0
Wielkopolskie	-26,0	2,8	-1,4	-1,2	19,1	-4,8	2,5	-2,1
Zach-pomorskie	20,4	9,1	0,0	-1,2	25,1	14,5	-4,3	14,3

Źródło: Opracowanie własne. Uwaga jak w Tabeli 1.

Wartości minimum socjalnego w przekroju klas miast

W **przekroju klas miast** najniższa wartość minimum socjalnego dotyczyła miast o liczbie od 50 do 100 tysięcy mieszkańców (-1,6%). W największych aglomeracjach wartości minimum socjalnego były najwyższe (+4,5%). Skala różnic jest zatem niewielka. Tabela 4 przedstawia zróżnicowanie grup wydatkowych w minimum socjalnym według klas miast.

Tabela 4. Odchylenia wartości minimum socjalnego w miastach według głównych grup wydatków w 2015 r. (Polska=0).

	MS ogółem	Żywność	Opłaty mieszkaniowe	Odzież i obuwie	Edukacja	Zdrowie	Transport i łączność	Kultura i rekreacja	Higiena
Do 25 tys.	-0,9	-2,4	2,9	-5,5	-2,4	-2,5	-1,9	0,0	-0,8
25 - 50 tys.	-0,2	0,4	0,0	1,1	-0,8	-0,9	-0,1	-3,1	-1,5
50 – 100 tys.	-1,6	0,1	-5,4	2,6	-1,6	0,1	-0,7	-2,6	-0,4
100 - 250 tys.	1,2	0,8	1,1	2,5	4,4	2,5	0,5	1,5	-0,9
250 - 500 tys.	2,7	2,4	2,2	7,7	-2,6	2,9	5,9	-0,7	4,0
Pow. 500 tys.	4,5	6,1	-4,8	6,1	12,1	9,1	7,2	13,6	9,3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych IPISS.

Wartość koszyka żywnościowego rosła wraz ze wzrostem liczby mieszkańców: żywność po najbardziej przystępnych cenach kupowano w najmniejszych miejscowościach (-2,4%), a najdrożej - w największych aglomeracjach (+6,1%).

Różnice w opłatach mieszkaniowych odzwierciedlają w części podejście władz spółdzielni mieszkaniowych. Czynniki zazwyczaj szły w górę wraz z rosnącą liczbą mieszkańców (por. Tabela 5). Natomiast koszty podgrzania wody (i częściowo centralnego ogrzewania) rosły odwrotnie do liczby mieszkańców, co wskazuje na mniejszą efektywność tych usług w małych miastach. Gaz z sieci także był droższy w mniejszych miejscowościach, co wynika z gorszej dostępności sieci gazowej. Widzimy tu także politykę władz miejskich w zakresie opłat za wodę i usługi komunalne – koszty te rosną proporcjonalnie do wielkości miasta. W efekcie tych czynników łączne koszty mieszkaniowe rozkładają się nietypowo: są one najniższe w miastach od 50 do 100 tys. mieszkańców oraz w największych aglomeracjach, a najwyższe w miasteczkach małych.

Tabela 5. Zróżnicowanie opłat mieszkaniowych w standardzie minimum socjalnego w przekroju województw w 2015 r. (gospodarstwo domowe 4-osobowe, Polska = 0).

	1. Czynniki	2. Woda i usł. mieszkaniowe	3. Energia elektryczna	4. Gaz z sieci	5. Centr. ogrzewanie	6. Ciepła woda	7. Naprawy	Razem opłaty
Do 25 tys.	-6,9	-6,8	0,3	-0,4	7,8	15,0	-2,2	2,9
25 - 50 tys.	2,5	-3,0	0,6	4,0	-2,8	1,8	3,3	0,0
50 – 100 tys.	-5,0	-0,3	0,0	-2,9	-4,0	-12,1	-3,7	-5,4
100 - 250 tys.	10,7	8,5	0,5	-1,2	-7,8	-5,3	3,0	1,1
250 - 500 tys.	13,5	16,9	-2,0	-2,0	9,0	-18,9	-3,9	2,2
Pow. 500 tys.	9,1	20,8	-3,7	-3,2	-19,3	-26,3	3,4	-4,8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych IPISS.

Minimum socjalne dla Warszawy i województwa mazowieckiego

Jak już wspomniano, stopień zróżnicowań minimum socjalnego w województwach nie jest wysoki: rozbieżność między województwami „skrajnymi” sięgała niespełna 12 p. proc. Dla woj. mazowieckiego szacunki minimum były zaledwie o 2,2% wyższe od wartości dla Polski. Skala zróżnicowań dla przeciętnych wydatków gospodarstw jest jednocześnie ponad 10-krotnie wyższa.

Wartość minimum socjalnego **dla Miasta Stołecznego Warszawy** oraz dla woj. mazowieckiego z wyłączeniem Stolicy.

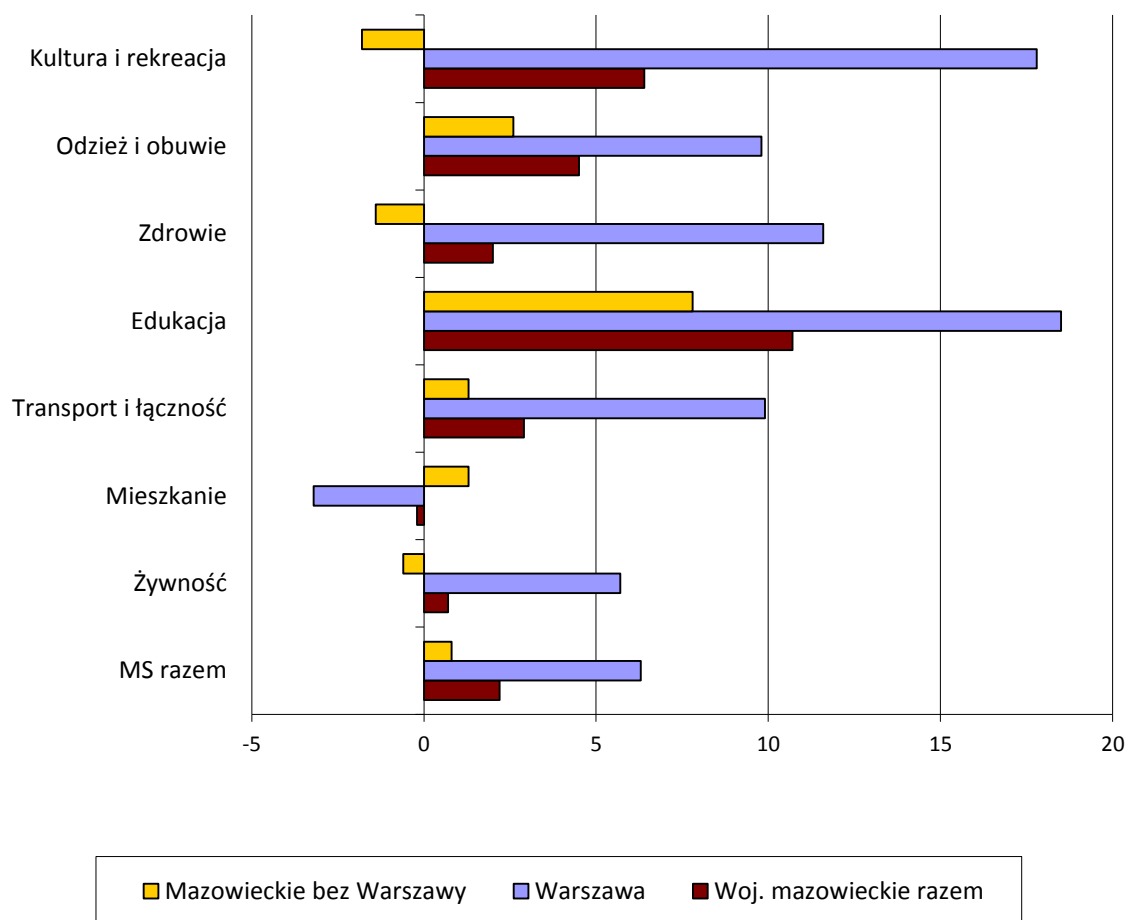
Stołeczne minimum socjalne dla rodziny z dwójką dzieci oszacowano na 909 zł (o 9 zł mniej niż w 2014 r.). Kwota przewyższa o 6,3% wartość średnią dla Polski. Podobnie jak rok wcześniej, minimum dla woj. mazowieckiego z wyłączeniem Warszawy oscyluje wokół średniej krajowej.

Wpływ różnych grup wydatkowych na wartość minimum socjalnego w Warszawie ilustruje Wykres 1. Kluczowa grupa wydatków czyli żywność, jest w Stolicy o 5,7% droższa niż średnio w kraju (w pozostałych częściach województwa jest tańsza). W wydatkach mieszkaniowych dla mieszkania spółdzielczego, szacowane koszty w Stolicy są o 3,2% niższe niż w kraju.

Wynika to z dużo niższych opłat za ogrzewanie mieszkania (-38%) oraz za ciepłą wodę (-24%) niż średnio w kraju.

Podobnie jak rok temu, w porównaniu do wartości ogólnopolskich, szacunki stołecznego minimum socjalnego są dużo wyższe, gdy chodzi o edukację (+18%), kulturę i rekreację (18%) oraz ochronę zdrowia (+12%). Wydatki na transport i łączność oraz odzież i obuwie w stolicy są wyższe o ok. 9,9% od średnich w kraju.

Wykres 1. Minimum socjalne dla Warszawy oraz woj. mazowieckiego w 2015 r. w relacji do wartości średniej dla kraju (Polska=0).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych IPiSS.

Tabela 6. Wartość minimum socjalnego dla Warszawy w 2015 r.

Gospodarstwa	Pracownicze						Emeryckie	
	1-osobowe	2-osobowe	3-osobowe	3-osobowe	4-osobowe	5-osobowe	1-osobowe	2-osobowe
Wyszczególnienie	M lub K	M+K	M+K+DM	M+K+DS.	M+K+DM+DS	M+K+DM+2xDS	M lub K	M+K
1. Żywność	274,88	549,77	769,16	834,12	1 053,51	1 337,86	262,63	525,25
2. Mieszkanie	381,65	560,35	763,67	763,67	970,04	1 180,90	381,65	560,35
- eksploatacja	320,76	483,67	674,30	674,30	856,82	1 038,39	320,76	483,67
- wyposażenie	60,89	76,68	89,37	89,37	113,21	142,50	60,89	76,68
3. Edukacja	21,12	42,24	97,02	193,02	247,80	419,69	0,00	0,00
4. Kultura i rekreacja	143,98	184,99	235,10	245,02	295,14	355,17	122,29	172,82
5. Odzież i obuwie	57,51	115,03	164,58	164,76	214,32	264,05	45,22	90,44
6. Ochrona zdrowia	42,65	81,23	113,66	112,74	145,17	176,69	84,25	164,43
7. Higiena	35,65	69,59	82,50	101,76	115,17	147,45	29,24	56,76
8. Transport i łączność	85,00	157,09	406,79	421,73	421,73	436,67	126,39	220,42
9. Pozostałe wydatki	83,40	123,22	157,95	170,21	173,14	172,74	84,13	125,33
10. MS w Warszawie	1 125,84	1 883,52	2 790,43	3 007,03	3 636,01	4 491,20	1 135,79	1 915,81

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych cenowych GUS.

Literatura

GUS (2016 a), *Wskaźniki cen towarów i usług konsumpcyjnych według województw*, opracowanie sygnałne, 25.02.2016 r.

GUS (2016 b), *Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2015 r. (na podstawie badania budżetów gospodarstw domowych)*, opracowanie sygnałne, 12.05.2016 r.

GUS (2016 c), *Sytuacja gospodarstw domowych w 2015 r. w świetle wyników badania budżetów gospodarstw domowych*, notatka informacyjna, 25.05.2016 r.

Deniszczuk L., Kurowski P., Styrz M. (2007), *Progi minimalnej konsumpcji gospodarstw domowych wyznaczone metodą potrzeb podstawowych. Rodzaje, oszacowania i zastosowania polityce społecznej*, IPiSS, Warszawa.

Deniszczuk L., Sajkiewicz B. (1997 a), *Kategoria minimum egzystencji*, w: Golinowska (1997).

Deniszczuk L., Sajkiewicz B. (1997 b), *Kategoria minimum socjalnego*, w: Golinowska (1997).

Golinowska S. (1997), *Polska bieda II. Kryteria – Ocena – Przeciwdziałanie*, IPiSS, Warszawa.

Golinowska S., Kurowski P., Sajkiewicz B. (1998), *Zasady i kryteria udzielania pomocy społecznej*, maszynopis, IPiSS, Warszawa.

Kurowski (2015), *Szacunki minimum socjalnego i minimum egzystencji dla Warszawy na podstawie danych średniorocznych w 2014 r.*, Polityka społeczna 11-12/2015 r.

Kurowski (2015 a), *Zróżnicowanie minimum socjalnego oraz minimum egzystencji w układzie przestrzennym w 2014 r.*, Polityka społeczna 9/2015 r.

Kurowski (2015 b), *Szacunki minimum socjalnego i minimum egzystencji dla Warszawy na podstawie danych średniorocznych w 2014 r.*, Polityka społeczna 11-12/2015 r.

Kurowski P. (2001), *Terytorialne zróżnicowanie wartości koszyków minimum egzystencji i minimum socjalnego w latach 1998 – 2000*, ekspertyza na zlecenie MPiPS, IPiSS, Warszawa.

Sajkiewicz B. (1998), *Zróżnicowanie terytorialne kosztów żywienia na poziomie minimum egzystencji i minimum socjalnego*, w: Golinowska S., Kurowski P., Sajkiewicz B. (1998)

Opracował: dr Piotr Kurowski